

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 47-48

Київ - 2024

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

47-48'2024

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарев

**BULLETIN OF
AGRARIAN
HISTORY**

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

47-48'2024

Scientific journal

УДК 94:63(100)

В 53

DOI: 10.31392/VAN-2024.47-48

Засновник:

– Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Відповідно до наказу Міністерства освіти і
науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал
включено до Переліку наукових фахових
видань України (категорія «Б») з історичних
наук (спеціальність 032 історія та археологія)

Журнал індексується в міжнародній
наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
<https://agrarian-history.com.ua>

Адміністратор сайту:

С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 11 від 26.06.2024 р.)

Підп. до друку 02.07.2024

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різogr.

Ум. автор. арк.: 30

Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

*Автори опублікованих матеріалів несуть повну
відповідальність за підбір, точність наведених фактів,
цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших
відомостей.*

ДІЯЛЬНІСТЬ СПОРТИВНОГО АКАДЕМІЧНОГО СОЮЗУ В КРАКОВІ (1909 – 1913 РР.)

Приходько Микола Миколайович

кандидат історичних наук,
докторант кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: prihod@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7428-8540>

***Анотація.** У статті досліджується початковий період діяльності Спортивного академічного союзу у місті Краків – 1909 – 1913 рр. Розвиток цієї спортивної організації в окреслений період розглядається в контексті загального розвитку спортивного життя в університетській громадськості та академічних колах Польщі в першій чверті ХХ століття. Особлива увага приділяється взаємовідносинам між спортивними організаціями через спортивні змагання та спільні ініціативи, що підкреслює значення досліджуваного товариства як каталізатора для формування спільної спортивної культури серед студентів.*

***Ключові слова:** громадянське суспільство, громадські організації, академічна молодь, спортивний рух, Австро-Угорщина.*

Постановка проблеми. Незважаючи на представницький історіографічний доробок, залишається низка малодосліджених питань. Проблема полягає в розумінні та оцінці внеску краківського Спортивного академічного союзу в процес стимулювання фізичного здоров'я, підвищення академічного рівня студентів та розвитку спільної спортивної культури в університетському середовищі.

Мета статті полягає в розкритті ролі та значення Спортивного академічного союзу у місті Краків в період з 1909 до 1913 рр., розширенні розуміння про взаємозв'язок між спортом та академічним життям на початку ХХ столітті в Європі, а також виявлення впливу спортивної діяльності на соціальні та культурні аспекти студентського життя.

Історіографічний огляд. Ранні дослідження відображають спроби з'ясувати організаційну структуру товариства, її вплив на студентське життя та спортивну культуру університетської громадськості. Ці дослідження надають загальне уявлення про зародження та розвиток союзу, але часто обмежені відсутністю детальних даних про конкретні події та ініціативи організації. В праці Р. Лонковського «Сторінки зі студентської історії» (1971 р.) автор поверхнево розглядає усі знакові напрямки діяльності студентської спільноти, серед яких і спортивний рух в Кракові. Р.Врик у своєму доробку «Спортивний академічний союз 1908 – 1983» (1981 р.) охарактеризовує знакові події в діяльності організації, звертає увагу на процес масштабування структури товариства, зміну керівного апарату та фінансову складову діяльності. В. Коцемба в своєму дослідженні «Роль учнівського товариства в популяризації фізичної активності серед студентської молоді» (1985 р.)

звертає увагу наукової спільноти на особливості становлення польських спортивних товариств наприкінці XIX ст. – початку XX ст. Пізніші роботи ставлять за мету більш глибокий аналіз функцій товариства у місті Кракові та інших містах Польщі, звертаючи увагу на роль спорту у формуванні студентської ідентичності, академічного успіху та спільноти міжуніверситетських відносин. Деякі дослідники висвітлюють вплив політичних та соціальних факторів на розвиток спортивної діяльності в університетських середовищах у даному періоді. Так, П. Халемба в своїй розвідці «Становлення і розвиток клубів Спортивного академічного союзу в Катовіце в післявоєнний період» (2001 р.) акцентує увагу на досвіді становлення осередку товариства у м. Катовіце, звертає увагу на особливості функціонування в перші роки після здобуття незалежної Польщі. В праці К. Міхальського «Спортивний академічний союз у Кракові. Частина 1. 1909 – 1945» (2007 р.) продовжує традицію дослідження теми з використанням більш сучасних методів та в призмі модерних поглядів.

Історіографія зазначеного періоду також включає компаративні студії, які порівнюють досвід спортивних організацій у Кракові з досвідом інших міст Європи. Ці роботи допомагають усвідомити значення спортивного руху в університетських середовищах та розширити розуміння національного та міжнародного рівнів спортивних змагань. В праці Р. Павловського «Організаційні засади академічного спорту в міжвоєнний період» зроблена спроба порівняти спортивний рух в Польщі в 20 – 30 рр. XX ст. з міжнародними спортивними рухами. В праці Х. Хануш «Розвиток туризму в спортивному академічному союзі» авторка порівняла процес формування структури краківського товариства із його міжнародними аналогами.

Виклад основного матеріалу.

Становлення організації. Перші кроки.

Численні молодіжні організації створені в краківському університеті на переломі XIX-XX ст., майже не включали спортивну діяльність у свої програми. Єдиними помітними винятками були «Академічний гурток», заснований у 1904 році та «Спортивний академічний союз», заснований в 1907 році. Обидві ці організації вважали однією зі своїх статутних цілей підтримку фізичних вправ, різних видів спорту, туризму та надання допомоги студентам, які бажають вступити до гімнастичних і спортивних товариств [Wryk, 1990, s. 45-46].

Краківський щоденник «Час» у замітці під назвою «Спортивний академічний союз в Кракові» повідомляв, що в суботу, 15 травня 1909 р., о 17:00 в кімнаті 36 група молодих людей організує зустріч, на яку запрошує зацікавлених спортом осіб. На порядку денному було: «ознайомлення широкої академічної громадськості з цілями та завданнями Союзу, обговорення та прийняття окремих рішень» [Czas, 1909, s. 2].

На засіданні організації Спортивний академічний союз, скликаному 15 травня 1909 р. за ініціативи В. Гетеля, Я. Грабовського, Я. Юнієн-Сарнецького, В. Маєвського були прийняті статут і програма діяльності організації, було задекларовано, що сфера діяльності новоутвореного об'єднання має бути обмежена університетською спільнотою та має отримати відповідну назву: «Спортивний академічний союз у Кракові», а першим очільником одноголосно було обрано полковника Вацлава Маєвського [Sprawozdanie, 1911, s. 7].

В звітних документах Товариство наводилася мета визначеної засновниками організації при її створенні, а саме: «принести сяйво молодості, здоров'я та сили в стіни Ягеллонського університету» [Sprawozdanie, 1911, s. 5], таким чином новостворене Товариство прагнуло прищепити любов до спорту в першу чергу в колах академічної молоді та популяризувати його створюючи умови необхідні для його розвитку організовуючи спортивні та туристичні клуби.

З метою заохочення молоді до ініціації в лави Товариства керівництво організації сформувало низку переваг, які мали змотивувати потенційних членів до вирішального кроку. Так, члени організації мали наступні права на преференції, пільги: безкоштовна участь у літніх і зимових поїздках, а також у лижних курсах, організованих Лижною секцією організації, пільгові квитки на колективні читання, безкоштовне користування бібліотекою організації, знижки при купівлі спортивного інвентарю в магазинах: Романа Дробнера, в магазині на площі Щепанських, магазині Ф. Лорда, в книгарні «Видавничої Спілки». Окрім того існувала можливість отримати 50% знижку на щомісячні внески в краківському осередку організації Сокіл, знижка на оплату гри на тенісних кортах у Краківському парку, знижка 50% на залізничні квитки у групових поїздках організованих Товариством, проживання зі знижкою в туристичному будинку в Закопане, для групових гірськолижних поїздок знижка 50% на вартість проживання в усіх турбазах, що належать організації, а також знижки на оплату проживання в турбазах Лижної асоціації в Закопане [Sprawozdanie, 1911, s. 3]. Таким чином, основна частина преференцій була реалізована у формі знижок, як на послуги надані Товариством так і на туристичні послуги партнерських організацій.

Очільники Товариства в звіті за 1909/1910 рік висвітили першочергову задачу організації, а саме рекреація, наближення студентства до природи, через спортивні заняття на свіжому повітрі: «Наше Товариство хотіло, перш за все, розвивати та робити доступними ті сфери спорту, які дозволяють академічній молоді, виснаженій напруженою працею в тісних і задушливих наукових приміщеннях, наблизитися до джерела енергії та краси – природи» [Sprawozdanie, 1911, s. 5].

Одним із перших кроків в діяльності організації було відкриття в 1909 р. туристичного будинку в Закопане, заснованого в партнерстві із Національною туристичною асоціацією та з допомогою проф. д-р Буйвіда, проф. д-р Фіріха, проф. д-р Лазарського, проф. д-р Паренського [Sprawozdanie, 1911, s. 6].

З перших днів свого існування не обмежувалася організація лише туристичною діяльністю, формуючи фундамент для функціонування й інших галузей спорту. Вже в перший рік роботи облаштувала чотири тенісні корти в Краківському парку, заснувала академічну футбольну команду, організувала окрему секцію фехтування [Sprawozdanie, 1911, s. 6].

9 листопада 1909 р. під керівництвом полковника Владислава Павлиця була утворена секція зимових видів спорту, яка відповідно до річних звітів організації мала на меті: «пробудити серед академічної молоді пристрасть до зимових видів спорту, зокрема лиж і саней». Першочергові цілі коригувалися відповідно до фінансових можливостей, через які до переліку підвидів спорту обраних організацією до поширення серед академічної молоді не увійшов ковзанярський спорт. Організація даного вектору роботи секції відкладалася через відсутність коштів на оренду та обладнання спеціалізованого майданчика-ковзанки

[Sprawozdanie, 1911, s. 8]. Проте лижна діяльність Секції розвивалася дуже успішно. В 1909 р. було організовано курси практичних занять з лижного спорту та 11 поїздок, з них 6 самостійно, 5 у партнерстві із Краківським карпацьким товариством. Перші лижні курси були організовані спільно із Закопанською філією Лижної Асоціації та Краківським карпацьким товариством в Закопаному 26, 27, 28 і 29 грудня 1909 року під керівництвом Хенріка Бобковського та Марьюша Заруського та за участю 10 членів організації. Другий курс відбувся 20, 21 та 22 січня 1910 р. в населеному пункті Скали Паненські під керівництвом Вацлава Маєвського та Владислава Павлиця. В данному курсі прийняло участь 11 осіб, з них 9 членів Лижної Секції [Sprawozdanie, 1911, s. 3].

15 лютого 1910 р. була заснована Секція фехтування під керівництвом Вітольда Кілліновича. За плату в розмірі 8 крон на місяць члени секції мали можливість тричі на тиждень брати уроки фехтування та проходити навчання під наглядом професійного викладача. Приміщення та обладнання було орендовано у клубу фехтування імені «Володєєвського» по вул. Вольській 7. Проте Секція фехтування одразу стикнулася із перепонами на своєму шляху. Одразу почала відчуватися нестача коштів від членів секції, а також через розпуск клубу імені Володєєвського, через що вже 18 квітня 1910 р. на зборах було вирішено призупинити подальшу діяльність секції з 1 травня 1910 р. [Sprawozdanie, 1911, s. 9].

Ідея створення тенісної та футбольної секції спочатку виникла у очільників Секції фехтування, які за річну орендну плату в 600 крон орендували 4 тенісні корти в Краківському парку разом з альтанкою для зберігання обладнання та роздягальнею, а також ділянку під будівництво футбольного поля [Sprawozdanie, 1911, s. 10]. Футбольна секція, була заснована у квітні 1910 р. з ініціативи полковника Кільтиновича. В перший сезон функціонувала протягом квітня-липня. Тренування відбувалися в районі Кракова - Блоні 3 рази на тиждень. Після двох місяців тренувань щотижня почалися проводитись матчі з іншими командами. Середня кількість членів товариства, які постійно тренувалися в секції становила 8-10 осіб.

Міжнародна туристична діяльність в 1910 р. через брак бажаючих і здатних проводити поїздки не просувалася вперед, не було організовано жодної подорожі, яка б виходила за межі Західної Галичини. Проте, в межах регіону в 1910 р. було організовано 13 туристичних поїздок, що на 3 поїздки більше ніж у попередньому році. Якщо в 1909 р. всього в поїздках брали участь 154 особи, то в 1910 р. це число зросло до 256 осіб, дохід, який у 1909 р. становив 90 крон, у 1910 р. зріс до 354 крон [Sprawozdanie, 1911, s. 11].

В 1910 р. було відкрито туристичну базу організації в Татрах. На початку червня її було відкрито в населеному пункті Закопане на вул. Лукашувській 4 в приміщенні туристичного будинку, який складався з 8 кімнат, 2 веранд, холу та горища і здатний був прийняти до 40 осіб одночасно. Плата за проживання становила: 60 халерів на день для членів організації, або 15 крон на місяць та 80 халерів на день для не членів організації, або 19 крон на місяць. Як свідчать річні звіти товариства з 1 червня до 30 вересня туристичним будинком скористалося 330 осіб. На підтримку даного проекту було надано грант у розмірі 200 крон від партнерської компанії – Крайового туристичного союзу, яку було виплачено двома частинами і були спрямовані на облаштування будинку.

Річна орендна плата за будинок становила 650 крон. Дохід винаймання ліжок відвідувачами склав загалом 993,3 крони, з них 561,2 крони надійшло від членів організації. Окрім того були витрати на оплату праці управителя будинком Юзефа Оппенгейма - 40 крон. [Sprawozdanie, 1911, s. 12-13]. Таким чином, робота будинку була успішною з фінансового боку, так як витрати становили 70% від дохідної частини балансу організації.

Окрему цінність становило пожертвування проф. д-ра Романа Ніча, у розмірі 500 крон спрямованих на виплату нагород, які дозволили організувати в 1910 році кілька змагань: лижні, тенісні та спортивні перегони [Sprawozdanie, 1911, s. 14].

Загальний чистий дохід товариства за 1910 р. мав наступну конфігурацію: в головній касі – 2655,49 крон, у секції зимових видів спорту – 58,63 крон, у секції фехтування – 147 злотих, у секції тенісу – 1561,30 крон, у футбольній секції – 36,30 крон. Разом 4458, 72 крон [Sprawozdanie, 1911, s. 20]. Таким чином, найбільший дохід склали надходження до головної каси організації, на другому місці доходи тенісної секції, яка продемонструвала найбільший інтерес серед відвідувачів, секції фехтування та футболу майже не мали доходу.

Мотивацію до активної роботи очільники шукали на тлі результатів роботи закордонних представників молодіжно-спортивних рухів. В річних звітах зазначалася позиція з даного питання: «Коли ми порівняємо розвиток спорту тут і на Заході, коли ми усвідомимо, яку величезну перемогу має гасло рівного виховання розуму й тіла, гасло сучасного елінізму, серед університетської молоді Німеччини, Франції та Англії, тоді ми повинні прийти до переконання, що в цій галузі, як і в багатьох інших, ми сильно відстали» [Sprawozdanie, 1912, s. 4]. Констатація факту відчутного відставання, усвідомлення проблеми було важливим фундаментом для початку зростання студентського спорту в Польщі в поєднанні із наявністю доступу до інформації про роботу аналогічних організацій у країнах Західної Європи створювало перспективний клімат для краківського спортивного громадського руху. Також активісти організації звертали увагу на принципи діяльності закордонних організацій, які функціонували в тісній співпраці з університетами отримуючи від керівництва університетів або ігрові майданчики та спортивне обладнання, або значні постійні грошові дотації, що дозволяло громадським організаціям робити спорт доступним навіть для дуже бідних людей. Водночас, стверджували, що: «на жаль, Ягеллонський університет не має коштів для підтримки фізичного розвитку молоді» [Sprawozdanie, 1912, s. 5]. Таким чином із самого початку своєї діяльності польський громадський рух опинився в умовах самофінансування і міг покладатися лише на власні канали залучення фінансових засобів в той самий час як закордонні аналоги мали значну як матеріальну так і фінансову допомогу від вищих навчальних закладів.

В 1910/11 звітному році, товариство розширило напрямки своєї діяльності що реалізувалось у відкритті секції веслування, окрім того новим, але менш ризикованим кроком у діяльності Товариства стало створення секції велосипедного спорту [Sprawozdanie, 1912, s. 7]. Важливим моментом у розвитку Товариства стало відновлення діяльності Секції футболу [Sprawozdanie, 1912, s. 9].

Туристична діяльність Товариства в 1910/11 роках полягала в організації якомога більшої кількості групових поїздок, ніж у попередніх роках. Проте

найбільшої популярності зазнала туристична база в Закопане, де цілорічна відвідуваність досягла 626 осіб. В порівнянні із 1909 р. – 35 осіб та 1910 р. – 330 осіб. Отже, кількість відвідувачів зросла за 2 роки в 18 разів. Демонструючи лише річне зростання в 1,9 разів.

Проте деякі сектори діяльності товариства демонстрували лише збитковість. Так, тенісні корти приносили лише значні витрати, оскільки муніципалітет міста перебрав під своє управління Краківський парк і провів там капітальний ремонт, що призвело до призупинення занять.

Варто відзначити ствоєння протягом 1910/11 звітнього року власного читального залу у приміщенні Товариства та бібліотеки. Як свідчать річні звіти бібліотека була «досить скромна» і налічувала близько 30 творів спортивного змісту, щорічні спортивні журнали та колекцію карт. В читальному залі були досупні журнали: «Спорт», «Універсальний спорт», «Мандрівник», «Закопане», «Земля» [Sprawozdanie, 1912, s. 10].

На 4-х Загальних зборах, що відбулися 29 листопада 1911 р. було обрано окрему комісію для будівництва власного будинку в Закопаному у складі: проф. д-р О. Буйвід, полковник В. Маєвський, проф. Д-р Я. Морозевич, колеги Я. Грабовський, В. Кілтинович, Т. Кжижановський, Л. Рудка, В. Мостовський, В. Павліца, Я. Рембелінський та Я. Жулавський. З початком своєї роботи комісією були здійснені практичні кроки - подано низку заявок на отримання субсидій до державних органів та установ, розпочато збір внесків, випущено облігації на будівництво будинку, проведено кілька лекцій, організовано та розпочато підготовку до організації карнавального балу [Sprawozdanie, 1912, s. 12].

В 1910 р. було отримано від проф. д-ра Романа Ніча грошовий внесок на організацію спортивних змагань для академічної молоді. За бажанням жертводавця слід було організувати змагання з лижного спорту, тенісу та пішого туризму, проте силами товариства вдалося організувати лише змагання з лижного спорту, а саме «академічний пробіг», організований зусиллями Лижної Секції на міжнародних змаганнях з лижного спорту в Закопаному 5 лютого 1911 р. [Sprawozdanie, 1912, s. 13].

Загалом зусилля в сфері туристичної діяльності Товариства протягом року були втілені у 18 групових поїздках (10 у 1909 р., 13 у 1910 р.) – з них 7 було проведено в Кракові, 11 в Закопаному. Відвідуваність поїздок становила в середньому 16-17 осіб, всього 298 осіб (у 1909 р. – 154 особи, у 1910 р. – 256 осіб). Чистий дохід від поїздок склав 269,68 крон (у 1909 р. — 90,65 крон, у 1910 р. — 354 крони). Основним районом поїздок були Татри, де були відвідані майже всі найвищі вершини [Sprawozdanie, 1912, s. 20-21]. Таким чином, прибуток від туристичних поїздок вдалося підняти з 90,65 крон до 254 крон, за рахунок підняття у 2,37 рази ціни оплати поїздки, а також залучення більшої кількості туристів з 154 осіб, до 256, що становило 39% зростання.

Статистичні дані організації за 1910/11 звітний рік інформують про діяльність туристичної секції. Так, протягом року було організовано 3 лижних курси та 16 групових поїздок, з них 9 в Татри. Всього в поїздках Секції протягом року прийняло участь 111 осіб – в середньому 7 учасників на кожну поїздку. Окрім того, спільно з Краківським Татрянським Товариством було організовано 3 поїздки. Проте, учасники лижної секції не обмежувались лише туристичними походами, учасники

секція прийняли участь у «II міжнародних лижних змаганнях», організованих зусиллям Карпацького Лижного Товариства. У Закопаному 5 лютого 1911 р. силами секції було організовано «академічний пробіг» від населеного пункту Вроток через Сухи Жлоб до Калатовок. Проте не оминали в своїй роботі активісти секції теоретичну складову роботи, лижний спорт популяризувався організацією лекцій. Наприклад 1 січня 1911 р. відбулася лекція М. Свержа на тему – «Туристичні та спортивні лижі» [Sprawozdanie, 1912, s. 22].

Веслярська секція протягом 1911 р. модернізувала власний інвентар, замовивши за ціною 800 крон чотиривесельний човен у майстернях Станіслава Рудого в Кракові. Човен закінчили в середині липня. Окрім того для розміщення човнів столярній майстерні Карвата було замовлено спеціальний павільйон, який складався із залу, який міг вмістити 10 човнів, і роздягальні для 20 веслярів. Даний павільйон був побудований на березі річки Вісли в населеному пункті Дембніки, на землі орендованій у мерії [Sprawozdanie, 1912, s. 29].

В 1910/11 році було реактивізована діяльність футбольної секції, було утворено дві команди, капітаном першої було обрано Адама Обрубанського, а капітаном резервної команди – Ф.Греффнера. Обидві команди тренувалися кілька разів на тиждень, спочатку в Блонях. Однак через велику кількість футбольних клубів на Блоні часто було неможливо знайти відповідне місце для тренувань. Тому Правління Секції орендувало у поле з роздягальнями за місячну орендну плату 90 крон в іншому місці [Sprawozdanie, 1912, s. 30].

Фінансове відображення роботи товариства у 1909/10 р. прослідковується у двох вимірах дохідній та витратній частині. Серед надходжень до бюджету організації були: 47,88 крон – сальдо минулих періодів, позичка від «Спулки Фактуровой» – 1072,50 крон, надходження від членських внесків – 573,4 крон, з каси Туристичної бази – 366,50 крон, прибуток від поїздок – 269,68 крон., від продажу квитків на каток – 118,20 крон, з тенісної каси – 158,62 крон, від публікації рекламних оголошень у річних звітах – 82 крони, з продажу значків – 32,40 крони, пожертва проф. Ніча – 500 крон, дотація від Регіонального Туристичного Союзу – 200 крон, пожертва на будівництво туристичного будинку – 10,13 крон, від продажу путівників «Шьвержа» – 10 крон, різне – 73,04 крон. До витрати належали: погашення кредитів – 460,23 крон, участь у «Спулка Фактурова» – 100 крон, витрати по чековій книжці – 12,50 крон, позичка в касі Туристичної бази – 394,28 крон, витрати на облаштування тенісних кортів – 1072,58 крони, дотація на веслувальну секцію- 170 крон, дотація на футбольну секцію – 100 крон, дотація лижній секції на організацію змагань – 250 крон, витрати на обслуговування – 29 крон, витрати на карти – 10 крон, витрати на рекламу поїздок в Закопане – 32,04 крони, на придбання значків – 80 крон, підписка на журнали – 19 крон, друк звіту – 100 крон, на канцелярські та секретарські витрати – 106,87 крон, на придбання путівників «Шьвержа» – 10 крон, різне – 73,04 крони, сальдо за 1911/12 р. – 203,89 крон. Разом – 3443,34 тис. [Sprawozdanie, 1912, s. 32].

Інтенсифікація діяльності Товариства. Масштабування структури.

На третій рік свого існування – 1911/12 рр. лижна секція досягла значних результатів. Досягнення секції найкраще демонструють слова М. Заруського, голови лижної секції у статті під назвою «3 Татр», опублікованій у 208 номері часопису «Польське слово»: «Пріоритетом цієї зими має бути Спортивне академічне

товариство з Кракова, а саме його лижна секція». Одним із завдань туристичної діяльності Секції в 1911/12 рр. була активізація екскурсійного руху. Серед яких набрали популярність піші зимові сходження у Татрах в місцевостях Бобровець, Гладкий Верх, Чіхи Верх, Велика Копа, Копрова, Шерк Явожинський. Протягом року група нових лижників пройшли підготовку на лижних курсах, організованих Секцією. Один із курсів відбувся у Кракові, три – у Закопаному, п'ятий, запланований у Кракові, попри велику кількість заявок, не відбувся через раптову відлигу.

10 березня в Татрах, в районі Калатувок і Горичкової Гали відбулися змагання організовані товариством, які за свідченням звітних документів організації: «незважаючи на пізній час і несприятливі снігові умови зібрали значну кількість глядачів». В юніорському забігу від населеного пункту Вроткі Жлеб до Калатувки - першим до фінішу прийшов Леопольд Рудка, другим Єжи Яворський, третім Владислав Дуткевик. Забіг новачків в Сухому Жлобі – першим прибув Кажімеж Серачинський, другим був Людвік Лешко, третім Адам Ференс [Sprawozdanie, 1912, s. 26]. Крім того, члени Секції брали участь у лижних змаганнях, організованих у Закопаному 18 лютого 1912 року Краківським товариством лижників. В змаганнях приймало участь 3 члени товариства – вони здобули 2 призові місця, перше і третє в гонці юніорів [Sprawozdanie, 1912, s. 27]. Окрім того секція намагалася популяризувати лижний спорт через лекції та виставки ілюстрованих зображеннями, фотографій. З цією метою за погодженням із лижною секцією Татранського Товариства, яка мала дуже цікаву і багату колекцію зимових фотографій Татр, 1 грудня 1911 року було організована лекція та вечір показу слайдів. Лекцію під назвою «Зима в Татрах», ілюстровану слайдами, прочитав Марьюш Заруський [Sprawozdanie, 1912, s. 28]. В 1911/12 звітному році лижна секція товариства нараховувала 65 членів, було організовано 4 лижні курси, загальною кількістю 64 учасників, 22 групових поїздки, загальною кількістю 164 учасників, в середньому 7-8 учасників на поїздку. Групові поїздки включали: 12 вершин в Татрах (з них 5 піших зимових сходжень), 15 перевалів, 7 вершин в Бескидах. Всього 39 вершин і перевалів [Sprawozdanie, 1912, s. 29]. Секція складалася з: М. Свежа як голови, В. Маєвського як заступника голови, Я. Крігера як секретаря. Крім того, від імені секції поїздки очолювали Я. Гадомський, Я. Яворський, Е. Пестжинський, К. Піотровський та Л. Рудка [Sprawozdanie, 1912, s. 29].

Веслярська секція наприкінці жовтня 1911 р. мала в своєму складі 14 членів, 1 пристань і один чотирирядний човен, як свідчать звітні документи товариства: «це були умови, які унеможлилювали належне функціонування Секції як осередку спорту». Проте не зважаючи на подібний стан, в осінній сезон 1911 р. секції вдалося організувати 23 заїзди на човнах і подолати загалом 189 км. водних шляхів [Sprawozdanie, 1912, s. 39]. Окрім того, на загальних зборах секції було вирішено збільшити внесок рядових членів з 10 крон до 15 крон, для пітримуючих членів підняти розмір внеску до 25 крон, для членів-засновників до 50 крон – «для розвитку організації, закупівлі інвентаря, човнів та залучення нових членів». В результаті залучення коштів керівництво секції вирішило, проаналізувавши ринкову ситуацію, «розглянувши пропозиції та ціни різних закордонних фабрик» замовити в Станіслава Рудого за ціною 540 крон чотиривеселий човен, який мав служити як навчальний і екскурсійний, а гоночний – використовувати лише для спортивних тренувань. Окрім

того для розвитку інфраструктури було прийнято рішення про встановлення плавучої пристані на Віслі, для будівництва якої після отримання відповідного дозволу від державної влади, секція уклала угоду з В. Карватом на будівництво цієї пристані, яке коштувало загалом 127 крон. Церемонія відкриття відбулася 15 травня 1912 р., на ній були присутні президія Товариства та всі члени секції, а також професори Ягеллонського університету та представники відділення веслування краківського осередку товариства «Сокіл» [Sprawozdanie, 1912, s. 40]. Того ж року секція звернулася до Головної ради Товариства з проханням про надання додаткової дотації на придбання нового човна. Після отримання позитивної відповіді та отримання коштів в розмірі 500 корон було замовлено на фабриці К. Мураньї в Кракові – шестивесельний човен за 1138 корон. Таким чином Секція змогла збільшити кількість членів до 52 осіб та забезпечити їх необхідним інвентарем та спорядженням [Sprawozdanie, 1912, s. 42]. За звітними даними секції протягом року з 1 березня по 1 листопада було здійснено 286 заїздів на човнах, під час яких веслярами було подолано загалом – 14 576 км. Серед лідерів були: 1. Людвік Лешко, який подолав – 1333 км., 2. Влодзімеж Мостовський-1283 км, 3. Ян Гадамський – 1186 км., 4. Марцелій Дуткевич – 1095 км., 5. Вацлав Маєвський – 1077 км. та 6. Леонард Міхальський – 1010 км. Загальні видатки секції за рік склали 2714,23 крони. На початку адміністративного року 1 листопада 1911 р. секція сплатила по зобов'язанням за човен і пристань – 1090 крон. Крім того, 1944,60 крон – чотиривесельний човен 540 крон. та 1136 крон за шестивесельний човен, а також 127,75 крон за пірс, за комплект англійських весел для гоночного човна – 140,31 крон. Проте, інвентар секції через постійне використання сильно пошкодився протягом року, під час якого було пройдено загалом понад 40 тис. км на 5 човнах [Sprawozdanie, 1912, s. 43].

В 1912 р. секція тенісу уклала угоду з Варшавським спортивним клубом та з клубом тенісу Львівського товариства ковзанярства на організацію тенісного турніру. До організаційного комітету увійшли: д-р. Ян Белавський, Станіслав Брохоцький, Ян Грабовський, Чеслав Єнтіс, Кажімеж Юрєвич, Вітольд Кілтинович, Євгеніуш Павлас, Владислав Швед та Шимон Вермут. Було вирішено провести змагання у наступних дисциплінах: 1. Чоловічі індивідуальні змагання на чемпіонат Кракова. 2. Чоловічі парні змагання 3. Жіночі індивідуальні змагання. 4. Жіночі парні змагання [Sprawozdanie, 1912, s. 53]. Турнір стартував 28 червня 1912 р. і тривав чотири дні, до 1 липня включно. У змаганнях взяли участь: делегати з Австрії, Відня – 2 особи, представники тенісного клубу Опава, Чехія – 2 особи, Львівського тенісного клубу – 1 особа, клубу Краковія, Польща – 2 особи, Краківського офіцерського клубу – 5 осіб, та тенісної секції товариства – 19 осіб. Серед нагород члени організації здобули: перших місць – 3, других – 4, третіх – 4 [Sprawozdanie, 1912, s. 60].

На загальних зборах 29 листопада 1911 р. було обрано Комітет для будівництва Будинку туристів у Закопане, який мав опікуватись виконанням наступних трьох пунктів: 1. Отримання землі в Закопаному, 2. Отримання коштів, необхідних для будівництва будинку, 3. Складання планів, кошторисів на будівництво будинку. З даного приводу було вирішено звернутися за фінансуванням до уряду та громадських установ, організувати лекції, ігри та інші заходи з метою збору коштів. Загалом було подано 11 заяв на отримання фінансування, на які було

отримали лише одну схвальну відповідь [Sprawozdanie, 1912, s. 61]. Керівництво констатувало, що за п'ять перших років діяльності організація було отримано лише 1350 крон дотацій, в той самий час як загальний грошовий обіг за цей час перевищив 90 000 крон [Sprawozdanie, 1912, s. 68].

Бухгалтерський баланс організації в 1910/11 звітному році складався із дохідної частини до якої входили наступні статті: сальдо на початок року – 203,89 крон, сальдо тенісної каси – 104,64 крони, позичка від «Товариства Фактурового» – 1612,25 крон, позичка до каси туристичної бази – 152,40 крони, транш до каси тенісної секції – 1662,48 крон, від продажу квитків на ковзанку – 56,60 крон., закупівля тенісних нагород – 17,50 крон, не сплачені вчасно внески членів за 1910/11 – 9 крон, внески членів в 1911/12 рр. – 1022 крон, членські внески за 1912/13 – 106 крон., дотація Міністерства по справам релігії та просвіти – 500 крон, доходи від організації турпоходів – 93,78 крон, від продажу значків – 79 крон, 20 тис., за оголошення в звітах – 105 крон.

Видатки – сплата поточних кредитних зобов'язань – 1869,90 крон, кредит каси турбази – 511,93 крон., каса тенісної секції – видатки на будівництво майданчиків - 647,48 крон., на бібліотеку - 66,55 крон, купівля квитків на ковзанку – 12 крон, канцелярські витрати – 110,80 крон, на закупівлю тенісних нагород – 22,50 крони, на друк екскурсійних плакатів – 27 кран, на друк звітів – 80 крон, дотація секції греблі – 1030 крон, дотація секції футболу – 360 крон, кредит секції футболу – 193,50 крон, дотація тенісної секції – 200 крон, дотація до організації «Братня закопанська допомога», різне – 118,80 крон. Загалом – 5724 крон [Sprawozdanie, 1913, s. 7].

Очільники товариства наголошували на проблемах академічної молоді, зазначаючи що існує нерозуміння необхідності розвитку розумових та фізичних здібностей паралельно, при епізодичних та безсистемних заняттях, нерівномірне виховання всіх органів тіла, неправильне розуміння цілей, завдань та сутності спорту. Окрім того наголошували на відсутності установи, метою якої була б протидія вищевказаним негативним симптомам [Sprawozdanie, 1913, s. 12].

Одним із проєктів поліпшення в організації було налагодження медичного обслуговування членів з метою забезпечення правильного фізичного розвитку осіб. Відповідно до проєкту, право належати до секції мали б лише ті члени особи, які отримали відповідний дозвіл лікаря на зайняття чи іншим видом спорту, в першу чергу планувалося випробувати дане нововведення тільки в секції веслування [Sprawozdanie, 1913, s. 16].

Представники товариства в 1913 р., прийняли участь в установчій конференції краківських туристичних товариств з нагоди створення Асоціації галицьких туристичних та лижних товариств, до якої долучилися – Національна туристична асоціація, Татранське Товариство Лижників, Національна асоціація санаторіїв та курортів.

Серед нововведень 1913 р. були нові туристичні маршрути для пішого туризму в районі хребта Бабина Гора, Сондецьких Бескидів та Пенін, околиці Зеленого Става [Sprawozdanie, 1913, s. 21, 23].

Важливою подією в житті секції став вступ організації у січні 1913 року до Австрійської лижної асоціації (Osterreichischer Ski-Verband), що значно спростило участь членів товариства на міжнародних змаганнях [Sprawozdanie, 1913, s. 25].

Нововведенням, запровадженим в 1913 році лижною секцією товариства стало запровадження обов'язкового страхування лиж, з виплатою у разі пошкодження одноразової премії у вигляді 2 крони та виплати в 12 крон у випадку якщо лижі не підлягають ремонту [Sprawozdanie, 1913, s. 27].

Завдяки зусиллям активістів організації в 1913 році відбулося дві лекції, ілюстровані слайдами. Перша відбулася у Кракові під назвою «Серед снігів та льодовиків» 6 грудня 1912 р., доповідачем був Ян Малаховський, який надав цікаві фотографії з альпійських походів, лекція зібрала близько 100 слухачів, повторно лекція відбулася 28 грудня 1912 р. [Sprawozdanie, 1913, s. 28].

Інвентар секції складався з 8 пар прокатних лиж, пари кішок, льодоруба, двох мотузок та 2 саней. В секції було 64 члени, було організовано 21 групову поїздки за участю 113 осіб. Гірськолижні курси: 1, з відвідуваністю в 36 осіб. Кінопоказів: 2, з відвідуваністю в 200 осіб [Sprawozdanie, 1913, s. 34].

Наприкінці травня 1913 р. після лекції Колодзейчика «Про визначні пам'ятки» відбулося підсумкове засідання секції «Пам'ятки та туризм». Польське екскурсійне товариство у Варшаві доповідач подав питання про сутність та цілі екскурсійної справи. На тому ж організаційному засіданні було прийнято статут Секції [Sprawozdanie, 1913, s. 35]. Почавши організовувати групові поїздки, протягом кількох місяців Секція організувала 40 поїздок (при відвідуванні понад 400 осіб) порівняно з 16 в попередній рік.

1913 рік розпочався з важливих реформ, як в адміністративній, так і в спортивній сфері, реформ, необхідних у зв'язку з напруженим швидким розвитком секції. Ці реформи було здійснено Загальними зборами, позачерговими 15 листопада та черговими 23 листопада 1912 р. Загальні збори прийняли спортивні правила: «на зразок варшавських, суворо і правильно розроблені, застосовані до місцевих відносин». Згодом до статуту секції було внесено важливі зміни, і полковника Вацлава Маєвський було призначено почесним членом з урахуванням його роботи та внеску в розвиток секції [Sprawozdanie, 1913, s. 51].

28 травня 1913 р. відбулися позачергові загальні збори секції, які обрали полковника Владзіміра Мостовського – очільником секції. Пильну увагу керівництво секції на засіданні приділило другому важливому виду спорту, тісно пов'язаному з гребним спортом, тобто плаванню: «організувавши курси для тих, хто не вмів плавати» [Sprawozdanie, 1913, s. 21].

26 жовтня 1913 р. було організовано рекордний забіг на ділянці Бодзув-Краків (довжина траси 4626 м), подолавши цю ділянку при рівні води 223 см. нижче за нуль за 17 хв. та 1 с., і побивши рекорд, встановлений гребним загоном «Сокола Краків» (теж на шестигребку, з рівнем води (172 см нижче нуля), на 364/с сек. Суддівська комісія складалася із проф. О. Буйвіда, асистента Ягеллонського університету к.т.н. В. Геттель, Й. Грабовського, Т. Кшижановського та В. Мостовського [Sprawozdanie, 1913, s. 53].

В 1913 р. у секції налічувалося 86 членів, у тому числі 13 жінок, що на 86% більше, ніж попереднього року. З листопада 1912 року по 1 листопада 1913 р. було здійснено 821 заїзди (проти 286 попереднього року), під час яких на човнах переправилося 9311 осіб. (попередній рік – 2731 особа), веслярі – 44300 осіб. (попередній рік – 14576). Помісячно: у листопаді 1912 р. подорожувало 701 особа, у грудні 216 осіб, у січні 1913 р. 60 осіб, у лютому 171 осіб, у березні 1059 осіб,

у квітні – 117 осіб., у червні – 313 осіб., у липні 5820 осіб, у серпні 4590 осіб, у вересні 4620 осіб, у жовтні 3606 осіб. Усього 44 300 осіб. 5 веслярів подолали понад 2000 км, один весляр – понад 1000 км, 8 веслярів – понад 1000 км, 6 веслярів та 13 веслярів – понад 500 км. [Sprawozdanie, 1913, s. 55].

В 1913 р. було обрано управлінський апарат секції – Владислав Кобилянський (голова), Шимон Вермут, юрист (заступник голови), Стефан Лапінський, юрист (секретар), Чеслав Ентіс, юрист (скарбник), Гектор Коморовський, юрист, Роман Кутиловський, вчений-агроном та Леопольд Рудка, лікар-медик (члени). Одним з перших кроків було прийняття в управління 5 тенісних кортів у Краківському парку, які раніше залишалися у руках Головного управління [Sprawozdanie, 1913, s. 62].

Стрілецьке відділення організації було створено у лютому 1913 р. До початку липня відділення 12 разів арендувало тир на Волі Юстовській. З метою теоретичного ознайомлення зі стрілецьким мистецтвом раз на тиждень у приміщенні секції проводилися лекції. Протягом року було проведено 15 таких лекцій. У роботі секції взяли участь 42 члени. Як свідчать звітні документи із 1507 пострілів зроблених членами секції було 653 влучання, що свідчить про високий рівень володіння зброєю. Членський внесок учасників секції становив 2 крони на місяць, але керівництво секції мало право зменшити внесок окремим членам до 1 крони на місяць [Sprawozdanie, 1913, s. 71].

Дохід: грошовий залишок за 1911/12 рік – 26,98 тис., внески рядових членів за 1912/13 р. – 1110 крон, несплачені внески членів. звичайні – 18 крон, внески засновників – 100 крон, дозволи – 212 крон, субсидія міністра Конфесій та освіти – 500 крон., субсидія від Туристичного товариства – 50 крон, з фонду тенісного поля – 280 крон, з фонду тенісного поля – 700 крон, повернення коштів туристичного будинку у Закопані – 37,60 крон, доходи від поїздок – 80,60 крон, від ліквідації Секції футболу – 24,90 крон, різне – 68, 32 крон.

Витрати – субсидія секції веслування – 400 крон, субсидія секції лижного спорту – 100 крон, субсидія секції тенісу – 200 крон, субсидія секції фехтування – 300 крон, витрати на туристичний будинок у Закопаному для інвентаризації та покриття дефіциту – 492 крон, витрати на бібліотеку та читальний зал – 203,74 крон, канцелярські та господарські витрати – 225,33 крон, витрати на ліквідацію футбольної секції – 352,23 крон, на влаштування тенісних кортів – 100 крон, витрати на різне – 162,90 крон [Sprawozdanie, 1913, s. 73].

Висновки. Створення Спортивного академічного союзу у Кракові та його діяльність в період з 1909 р. по 1913 р. маркує важливий етап у розвитку спортивного руху серед академічної громадськості. Цей період відзначився значним зростанням інтересу до фізичної активності серед студентів та викладачів університетів Західної Галичини.

Перш за все, створення зазначеного товариства свідчить про початок професіоналізації спорту в університетському середовищі. Організація надавала студентам можливість займатися різноманітними видами спорту та приймати участь у спортивних змаганнях. Це сприяло загальному здоров'ю студентської громади та підвищенню їхнього академічного та фізичного розвитку.

Крім того, діяльність товариства сприяла співпраці між різними університетськими спортивними організаціями та створенню спільної спортивної

інфраструктури. Це призводило до розвитку дружби та спільної спортивної культури серед студентів з різних університетів.

Узагальнюючи, період діяльності досліджуваної організації від 1909 р. по 1913 р., слід зазначити, що вона відзначилася важливими досягненнями у розвитку спортивного руху серед академічної громадськост Польщі. Внесок товариства полягає у створенні сприятливих умов для фізичного розвитку студентів, всебічному розвитку молоді.

References

- Czas, 1909. nr 107 z 12 maja (wydanie wieczorne). [in Polish].
Sprawozdanie Akademickiego związku sportowego w Krakowie za rok 1909/10, 1911. Kraków. [in Polish].
Sprawozdanie Akademickiego związku sportowego w Krakowie za rok 1910/11, 1912. Kraków. [in Polish].
Sprawozdanie Akademickiego związku sportowego w Krakowie za rok 1912/13, 1913. Kraków. [in Polish].
Statut Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie, 1909. Kraków. [in Polish].
Wryk, R., 1990. *Akademicki Związek Sportowy w Polsce 1908 – 1939*, Poznań. [in Polish].

ACTIVITIES OF THE SPORTS ACADEMIC UNION IN KRAKOW (1909 – 1913)

Mykola Pryhodko

Candidate of Historical Sciences,

Doctoral student of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

***Abstract.** The article examines the initial period of activity of the Sports Academic Union in the city of Krakow – 1909-1913. The development of this sports organization in the outlined period is considered in the context of the general development of sports life in the university community and academic circles of Poland in the first quarter of the 20th century. Special attention is paid to the relationship between sports organizations through sports competitions and joint initiatives, which emphasizes the importance of the studied society as a catalyst for the formation of a common sports culture among students.*

***Key words:** civil society, public organizations, academic youth, sports movement, Austria-Hungary.*